

QURILISH KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING XUSUSIYATLARI

Ergashev X.X.

SamISI, “Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya
hisobi va audit” kafedrası dotsenti, i.f.n.

Xaydari Fidoi Zoxir Zoda

SamISI talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada mualliflar tomonidan qurilishda buxgalteriya hisobini tashkil etishning xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Hozirgi vaqtda barcha tashkilotlar, ularning tashkiliy-huquqiy shakli va iqtisodiy faoliyat turidan qat'iy nazar, mamlakatda huquqiy hujjatlari bilan tartibga solinadigan buxgalteriya hisobini amalga oshiradilar. Shuni ta'kidlash kerakki, qurilish iqtisodiy faoliyatning bir turi sifatida faoliyatning o'ziga xos xususiyatlarida ham, tayyor qurilish mahsulotining o'ziga xos xususiyatlarida ham mavjud bo'lgan keng ko'lamli xususiyatlar bilan tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, qurilish, tayyor qurilish mahsulotlari, ko'chmas mulk va mulkiy huquqlarni sotishdan olingan daromadlarni hisobga olish.

FEATURES OF ACCOUNTING IN CONSTRUCTION ENTERPRISES

Ergashev Kh.Kh.

Associate Professor of the department of
“Accounting and Auditing in Other Sectors”, SamIES

Khaidari Fidoi Zakhir Zoda

Student of SamIES

Abstract. In this article, the authors consider the features of the organization of accounting in construction. Currently, all organizations, regardless of their organizational and legal form and type of economic activity, carry out accounting, which is regulated by the legal documents of the country. It should be noted that construction as a type of economic activity is characterized by a wide range of

features that are present both in the specific features of the activity and in the specific features of the finished construction product.

Keywords: accounting, construction, accounting of income from the sale of finished construction products, real estate and property rights.

Mamlakatimiz iqtisodiyotida qurilish sohasi alohida o'ringa ega. Qurilish faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari buxgalteriya hisobini tashkil etishga ta'sir qiladi, chunki boshqa iqtisodiy faoliyat turlari uchun xos bo'lmagan buxgalteriya hisobi obyektlari shakllanadi va qurilishdagi operatsion siklning o'zi sanoat ishlab chiqarishida taqdim etilgan an'anaviy sikllardan ancha kengroq va bir necha o'n yilliklarga yetadi hamda buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi.

Buxgalteriya hisobining mohiyati va tushunchasi qurilish biznesi uchun an'anaviy hisoblanadi. Ma'lum bo'lishicha, qurilishda buxgalteriya hisobi moliyaviy-xo'jalik faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni birlamchi hujjatlarda, buxgalteriya registrlarida tizimlashtirish va umumlashtirish va buxgalteriya hisobi ma'lumotlari asosida qurilish tashkilotining buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarini tuzishdir. Qurilish biznesining o'ziga xos xususiyatlari buxgalteriya hisobi doirasida yaratilgan ma'lumotlardadir: qurilish, masalan, sanoat ishlab chiqarishida muhokama qilinmaydigan ob'ektlarni taqdim etadi.

To'g'ridan-to'g'ri qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etishga ta'sir qiluvchi qurilishning an'anaviy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1) Qurilish ishlab chiqarish jarayonlarining kengaytirilgan hududi. Darhaqiqat, tayyor qurilish mahsuloti qaysi obyektни (turar-joy, noturar joy; neft va gaz tarmoqlari; ishga tushirish majmualari, stantsiyalar va boshqalar) tashkil etishidan qat'iy nazar, ishlab chiqarish jarayoni turli hududlarda tarqaladi, chunki qurilish kompaniyalari, qoida tariqasida, faqat bitta turdagi obyektни qurishni amalga oshirmang, lekin bir vaqtning o'zida bir nechta ishlab chiqarish ob'ektlari shakllantiriladi. Bundan tashqari, shuni qo'shimcha qilish kerakki, qurilish biznesida

ishlab chiqarish maydoni faqat ushbu biznesdagi kompaniyalarning vaqtincha egaligi hisoblanadi. Obyekt qurilgandan so'ng, qurilish kompaniyasi barcha huquqlarni egalariga o'tkazadi va "ishlab chiqarish jarayoni" ni boshqa hududga o'tkazadi;

2) Qurilish ishlab chiqarishining tabiati. Qurilish ishlab chiqarish g'oyasini shakllantirishda ushbu atama qurilish-montaj ishlari doirasidagi tayyorgarlik va asosiy ishlar majmui sifatida nimani anglatishini aniqlash kerak. Qurilish ishlab chiqarish tabiatining o'ziga xos xususiyati ham asosiy, ham tayyorgarlik bosqichlarida yotadi;

3) Qurilish ishlab chiqarish muddati - bu omil qurilishni boshqa iqtisodiy faoliyat turlaridan eng ko'p ajratib turadi. Birinchidan, qurilish loyihasini loyihalash muddati uzoq. Ikkinchidan, masalan, qurilish kompaniyasi tomonidan turar-joy binosi qurilishi kamida 2 yil ichida amalga oshiriladi;

4) Qurilish jarayonida turli xil ish turlari. Masalan, turar-joy binosi qurilishi doirasida qurilish kompaniyasi binoni qurish va loyihalash kabi ishlarni amalga oshiradi; beton va temir-beton konstruksiyalarni o'rnatish, fasad ishlari, quvurlarni qurish, elektr jihozlarini o'rnatish va boshqalar.

5) Qurilishning joylashuvi va iqlim sharoitiga bog'liqligi, bu bajarilgan ishlarning vaqtini va hajmini oshiradi.

Yirik qurilish kompaniyalarida buxgalteriya hisobini tashkil etishni takomillashtirishning asosiy yo'nalishi xalqaro va milliy buxgalteriya hisobi standartlarini uyg'unlashtirish va bir vaqtning o'zida yaqinlashtirishni o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonlarning bir qismi sifatida buxgalteriya hisobini tartibga solishni optimallashtirish muhim ahamiyatga ega, bu buxgalteriya hisobining uslubiy asoslarini va mamlakatimizdagi kompaniyalar tomonidan BXMSGa muvofiq buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini aks ettirishning uslubiy (tashkiliy asoslarini) o'zgartirishni o'z ichiga oladi. Bu bir necha sabablarga ko'ra muhimdir, birinchidan, kompaniyalari tomonidan buxgalteriya hisobini soddalashtirish va buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarni tayyorlash, ular ushbu hisobotlarning ikkita paketini tayyorlashlari kerak.

Qurilish tashkilotlarida xarajatlarni hisobga olishda ular asosan ishlab chiqarishdagi kabi buxgalteriya hisoblaridan foydalanadilar. Pudratchi sifatida ishlaydigan qurilish kompaniyasidagi barcha xarajatlar elementlarga bo'linishi kerak. Masalan, materiallar, qurilish tashkiloti xodimlarining ish haqi va ulardan fondlarga ajratmalar, amortizatsiya to'lovlari, etkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblar va boshqalar. Sanab o'tilgan qurilish xarajatlari asosiy ishlab chiqarish bo'yicha buxgalteriya hisobida aks ettiriladi.

Buyurtmachi uchun qurilishda buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyati shundaki, buyurtmachi investorga aylanadi, chunki u pudratchini loyiha hujjatlariga muvofiq bino yoki bino qurish uchun moliyalashtiradi va investitsiyalar aylanma aktivlarga investitsiyalar bilan tenglashtiriladi.

Qurilish ishlarini boshlashdan oldin korxonada texnologik, ilmiy va loyihaviy tadqiqotlarga asoslangan loyiha hujjatlarini tuzishi kerak. Loyihani ishlab chiqish tashkilotning o'zida ixtisoslashgan bo'limlar yoki alohida tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi. Qurilishda buxgalteriya hisobi quyidagi soha ko'rsatkichlari bilan belgilanadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- har bir obyektning individual xususiyatlari;
- obyektlarning hududiy uzoqligi;
- tabiiy o'ziga xoslik;
- qurilish boshlanishidan oldin tayyorgarlik ishlarining davomiyligi;
- har xil turdagi qurilish, montaj va ta'mirlash ishlari;
- subyektlar o'rtasidagi ko'p bosqichli o'zaro hisob-kitoblar;
- qurilish shartnomasini bajarish muddati va boshqalar.

Shu bilan birga, ushbu tashkilotlarda buxgalteriya hisobi umume'tirof etilgan standartlar va tamoyillar asosida amalga oshiriladi, biroq ayni paytda ular o'ziga xos xususiyatlarga ega, masalan:

- maxsus birlamchi hujjatlarni tayyorlash (qurilish tashkilotlari birlamchi hujjatlarning o'z shakllarini ishlab chiqishi mumkin, ularning shakllari buxgalteriya siyosatida tasdiqlanishi va quyidagi ma'lumotlarga ega bo'lishi kerak: hujjatning

номи, tuzilgan sana, kompaniya nomi, mazmuni, xo'jalik bitimi, pul va tabiiy choralar, mas'ul shaxslarning nomlari, mas'ul shaxslarning imzolari);

- davriy ravishda yuzaga keladigan alohida bo'linmalar va statsionar ish joylarini ro'yxatdan o'tkazish va ro'yxatdan chiqarish zarurati (alohida birlik - bir oydan ortiq muddatga yaratilgan har qanday hududiy ajratilgan ish joyi);

- inventarizatsiyani o'tkazishdagi qiyinchilik (obyektlar uzoqda joylashganligi sababli, inventarizatsiya davriyligi uchun vaqt oralig'i buxgalteriya siyosatida qayd etilishi kerak);

- aniq xarajatlar (ikki turdagi bo'lishi mumkin bo'lgan ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini bajarish: individual (aniq obyekt uchun ishlanmalarni o'tkazish) va standart (turli obyektlarni qurishda foydalanish imkoniyati).

Bugungi kunda kapital qurilish mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Qurilishda buxgalteriya hisobi o'ziga xos xususiyatlarga ega va odatdagidan farq qiladi va eng qiyinlardan biri hisoblanadi. Qurilishda buxgalteriya hisobini yuritish tartibi qurilish ishlab chiqarishni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari bilan o'zaro bog'liqdir. Qurilish faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlar quyidagilar bo'lishi mumkin: investorlar, buyurtmachilar, pudratchilar. Qurilish tashkilotlari uchun asosiy tarkibiy qismlardan biri qurilish va ta'mirlash ishlarini hisobga olish uchun qo'llaniladigan me'yoriy talablarga muvofiq birlamchi buxgalteriya hujjatlarini to'g'ri va to'liq bajarishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Германюк И.В. Особенности бухгалтерского учета в строительстве // Вектор экономики. 2017. № 12 (18). С. 6.

2. Илышева Н.Н., Савостина О.В., Молдобаев Т.Ш. Особенности учета договоров подряда в строительных организациях по требованию МСФО // Дискуссия. 2018. № 3 (88). С. 109-119.

3. Бурмистрова Л. М. Бухгалтерский учет: учебное пособие / Л. М. Бурмистрова. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва: ИНФРА-М, 2021. – 304 с. – ISBN 978-5-16-015682-8.